

IZBRANE SLOGOVNE TENDENCE SODOBNIH STROKOVNIH BESEDIL – K RAZVOJNIM SPREMEMBAM SLOGA SODOBNIH ČEŠKIH TEORETIČNO-STROKOVNIH BESEDIL

Študija si prizadeva opozoriti na aktualne težnje sloga sodobne češko pisane teoretične strokovne komunikacije. Prispevek predstavlja analize izbranih sredstev sodobnega češko pisanega znanstvenega diskurza. Konkreten cilj študije je, da na reprezentativnem materialu izbranih monografij določenih strokovnih področij dokaže (ne)prisotnost jezikovnih posodobitev (*jazykových aktualizací*), s katerimi avtorji sodobnih čeških strokovnih zapisanih monoloških besedil namerno izkrivljajo (1) relativno celovitost, natančnost in jasnost, (2) slogovno in emocionalno nevtralnost strokovnega besedila. Predmet ekscerpcije (*excerpce*) so besedila, vsebujoča sredstva, ki izražajo negotovost, nejasnost in večpomenskost na eni strani, ter izrazna sredstva, ki opravljajo lepотно oziroma vplivajnsko funkcijo na drugi strani. Namen izvedenih analiz je zajeti potencialne aktualno uveljavljajoče se postopke v sodobnem češkem teoretično strokovnem diskurzu, in sicer postopke, ki vodijo v individualizacijo in metaforizacijo jezika strokovne komunikacije, poudarek procesualnosti ali interakcije (*zvýraznění procesuálnosti či interakce*).

Ključne besede: slog, jezikoslovje, teoretični in znanstveni diskurz, humanistika in družboslovje

0 Uvod (metodologija, korpus, terminologija)

Za doseganje zastavljenih ciljev je bil ustvarjen korpus besedil, ki zastopajo sodobno češko pisno monološko strokovno komunikacijo. V korpus so bile vključene kolektivne in avtorske monografije, tematsko razdeljene v pet skupin po strokah, s katerimi dela agencija za raziskovalno dejavnost Češke republike v nadaljevanju GAČR): (1) tehniške znanosti, (2) znanosti o neživi naravi, (3) medicinske in biološke znanosti, (4) družbene vede in humanistika, (5) poljedelske in biološko-okoljske znanosti. Pod oznako »sodobna znanstvena komunikacija/sodobni znanstveni diskurz« se razume znanstvena monografska komunikacija zadnjih 10 let. Gre za

ozko žanrsko opredeljena besedila, ki so različne teoretično strokovne vsebine. Izbrani diferenčni vidik t. i. horizontalnega ločevanja si je prizadeval, da namenoma ustvari diferenčiran vzorec besedil, ki naj bi potrdil oziroma zavrzel trditve, ki jih laična in strokovna javnost dolgoročno sprejema, in sicer: da češka monološka zapisana strokovna besedila spadajo v posamezne znanstvene discipline, da so (bi lahko bila) v opazovanih opredeljenih ciljnih različna, in nadalje, da je najizrazitejše razlike moč pričakovati med t. i. humanističnimi in naravoslovnimi strokami. Cilj študije je torej tudi zajeti postopek (jezikovne) diferenciacije v možnostih korpusa, ki predstavlja sodoben češki teoretično strokovni diskurz. Postopek diferenciacije se danes dojema kot ena najizrazitejših značilnosti sodobnega razvoja češkega strokovnega sloga. Analize poskušajo zajeti tudi postopke unifikacije, to pomeni prepletanje sredstev strokovnega sloga z drugimi slogovnimi področji.

1 Slog teoretičnih komunikatov

Študija se posveča slogu teoretičnih strokovnih komunikatov. Namen ni celovito zajetje aktualnega stanja sloga strokovne komunikacije oziroma popolna razlaga njenega diahronega razvoja, temveč analiza izbranih značilnosti tega sloga. Predmet analiz je sodoben češki pisni monološki strokovni diskurz; konkretno je delo osredotočeno na besedišče, po potrebi pa na frazeologijo in idiomatiko, mestoma tudi na stavčno skladnjo strokovnih besedil. Zunaj pozornosti so ostala področja: oblikoslovje, fonološka sestava besed, slovnica, morebitne spremembe kodifikacije, saj se pri strokovnem besedilu predpostavlja formalno knjižni jezik. Prispevek se tudi ne ukvarja, razen posameznih izjem, z zgradbo besedila. Omejitve razlage na izbrane sestavine izražanja so zahtevale zlasti obseg izbranega materiala, nadalje tudi podrobni in popolni opisi spremljanih leksikalnih, skladijskih oziroma frazeoloških enot. Izbiro besedišča je podprlo dejstvo, da so ta sredstva pregledno zajeta in opisana v slovarjih, skupaj s hipotezo, da bodo na področju besednega zaklada opazovani cilji dela najbolj markantni. Del študije, posvečen stavčni skladnji, polemizira s splošno sprejeto trditvijo, da so strokovna besedila skladijsko zahtevna.

Študija o sodobnem strokovnem diskurzu poskuša konkretno dokazati, potrditi/ovreči v strokovni javnosti tradicionalne teze o sodobnem češkem pisanem teoretičnem strokovnem monološkem izražanju: (1) prodiranje osebnosti in individualnosti avtorja v strokovno besedilo, (2) poudarek na interakciji s prejemnikom, (3) odkrivanje postopka ustvarjanja strokovnega besedila bralcu. Izhodišče za določitev raziskovalnih ciljev so postale aktualne težnje v strokovnem diskurzu, ki poudarjajo težnjo sloga sodobne češke teoretične strokovne komunikacije k t. i. anglosaškemu slogu, v katerem v ospredje bolj izstopa osebnost avtorja z vsemi subjektivnimi slogotvornimi dejavniki, v nasprotju s tevtonskim slogom, kjer avtor ni primarno usmerjen na bralca, ampak se bolj osredotoča na vsebino sporočila.¹ Po Čmejrkovi (1999: 28 ali 2013: 80) je češka znanstvena komunikacija t. i. kontaktna cona, v kateri

¹ K opredelitvi kulturnih intelektualnih slogov npr. Galtung (1981, 1985), Clyne (1987, 1991) ali drugi avtorji del iz stroke, imenovane kontrastivna stilistika oziroma retorika ali besedilna lingvistika.

se srečujejo različni filozofski, kulturni in jezikovni standardi. Če ne upoštevamo kratkoročnega delovanja ruske tradicije predvsem v 19. stoletju, in sicer pretežno v terminologiji, se z zgodovinsko tradicijo in dolgoročno sfero vpliva češki strokovni diskurz najpogosteje uvršča v t. i. tevtonski intelektualni slog.

Okolje, ki vpliva na slogovno področje čeških teoretičnih strokovnih besedil, se v zadnjih letih vendarle spreminja. Češki strokovni diskurz se sooča z velikim vplivom anglosaških izraznih standardov, ki jih ustvarja delovanje medkulturnih standardov strokovnega izražanja, zlasti angloameriškega okolja (Čmejrková 1999: 55 ali 2013: 87). Pri določitvi osnovnih predpostavk se torej knjiga naslanja tudi na razvojne spremembe znanstvenega in strokovnega izražanja, usmerjenega k višji izvirnosti in individualnosti izražanja strokovnega sloga (Kraus 1994: 14–19), ki odražajo aktualno uveljavljajoče se težnje v okolju češke znanosti. Ti aktualni trendi so bili (in so) večkrat poimenovani pa tudi utemeljeni v strokovni javnosti (npr. Bartůňková, Zachová 1995; Čmejrková 1999 in 2013; Daneš 1997 in 2000; Krčmová 2008). Razvojne spremembe jezika češke znanosti od nevtralne predstavitve k višji usmeritvi na izvornost stilizacije strokovnega izražanja, to pomeni spremembe češko pisanega strokovnega diskurza k višji edinstvenosti v odnosu do svojega ustvarjalca so najpogosteje interpretirane v zvezi z novimi potrebami in nalogami znanosti, pa tudi s tem povezanimi novimi zahtevami po kakovosti stilizacije pojmovne vsebine. V strokovni javnosti je izpostavljena tako potreba po modalizaciji strokovnih besedil (npr. Daneš 2000) kot tudi sama možnost/potreba uveljavitve izražanja s prisposodobami, posebej pa metaforičnega izražanja (npr. Hoffmannová 1990: 63).

Slog strokovnih jezikovnih sporočil vključuje pripravljene, formalno izpopolnjene, relativno celovite, točne in jasne komunikate javne jezikovne komunikacije s prevladujočo pojmovno sestavino. Za strokovni diskurz je značilna monotematskost, tema je tu jasno in nedvoumno nakazana v uvodu, analizirana je stalno in v svoji celovitosti. Strokovno besedilo je nadčasovno, neosebno, informacijsko nasičeno. Od besednih vrst v njem prevladujejo samostalniki in pridevniki, ki izražajo pojme in terminologijo. Osnovni slogovni postopek strokovne komunikacije je razlagalni slogovni postopek, ki ga dopolnjuje strokovni opis; v teoretičnem strokovnem slogu znanstvena razlaga, dopolnjena z znanstvenim opisom. Cilj razlagalnega slogovnega postopka je prikazati zunanje in notranje kontekste sporočenih dejstev, obrazložiti bistvo pojavov, ki se izražajo neosebno in nepristransko, prevlada analiza posredovanih informacij. V slogu strokovne komunikacije je pri stilizaciji sporočila ublažena emocionalnost. Inovacije v izražanju služijo za popolnejše izražanje ugotovitev in nimajo postavljenega niti lepotnega niti vplivajškega delovanja kot primarni cilj. Strokovno sporočanje torej nima estetskih ambicij in vplivajške funkcije, ampak izpolnjuje bolj kognitivne cilje. Na slogovnem področju strokovne komunikacije je izbira izraznih sredstev iz slogovnega in emocionalnega vidika nevtralna, temu pa ustreza tudi dejstvo, da temelji na knjižnem jeziku. Izrazna sredstva v okviru knjižnega jezika v strokovnih spisih težijo k zbornosti.²

² Deskripcija izhaja iz pojmovanja strokovnega stila (Krčmová 2008: 208–215).

Variabilnost in specifičnost široke množice aktivnosti človekovega spoznavanja izraža seveda raznolikost strokovne komunikacije, ki daje informacije z različnih področij človekove dejavnosti. Čeprav je notranja členitev slogovnega področja strokovne komunikacije lahko (in je) variantna, za navadno opredelitev funkcijskega strokovnega sloga za odločilnega še vedno šteje slogotvorni dejavnik, in sicer zavesten odnos do naslovnika. Študija se posveča teoretično strokovnemu slogu, ki je usmerjen na predstavitev novih dognanj, je formalno in vsebinsko precizno dovršen in je pri njem predviden strokoven (izobražen) prejemnik. Upoštevanje naslovnika v okviru zajetja aktualnih sprememb stilizacije strokovnega diskurza, v analizi izraznih sredstev, s katerimi je realiziran, predstavlja eno od glavnih osi, s katero razlago spremlja in okoli katere je besedilo v bistvu atomizirano. Prispevek je med drugim osredotočen tudi na iskanje specifik in potencialnih odstopanj zgradbe znanstvenega besedila v različnih skupinah strok.

Jezik sodobne češko pisane strokovne komunikacije je v besedišču in frazeologiji v okviru nevtralnega knjižnega jezika značilen po izraziti usmeritvi v terminologizacijo in internacionalizacijo. Izjemo predstavljajo monografije družbenih in humanističnih strok, v katerih slogovna aktiviranja na osi zborne – nevtralne – pogovorne predstavljajo eno od sredstev avtorskega prizadevanja za bolj posebno in bolj originalno stilizacijo strokovnega izražanja. Za izbrane monografije teh strok je značilna stilizacija sporočila v okviru knjižnega jezika, ki teži k zbornosti z občasnimi inovacijami s sredstvi iz drugačnih slogovnih področij. Knjižna izrazna sredstva skupaj z izjemoma uporabljenimi arhaizmi, kolokvializmi in sredstvi z ekspresivnim prizvokom v družbenih in humanističnih strokah krepijo predvsem intelektualnost, v posamičnih primerih celo ekskluzivnost strokovne dikcije konkretnega/-ih avtorja/-ev. Prizadevanje za bolj precizno stilizacijo strokovnega izražanja v teh skupinah strok izpostavlja individualnost avtorskega sloga. Z individualizacijo v strokovno izražanje vstopa subjektivnost, emocionalnost, morebiti tudi prizadevanje za bolj originalno oziroma estetizirano sporočanje. Svojo vlogo tu igra tudi specifičnost tematike družbenih in humanističnih strok, ki so neznanstvenemu vsakdanjemu svetu človeka kljub teoretični obdelavi strokovne vsebine nesporno bližje in splošno bolj razumljive.

Povezovalna lastnost (vseh) ločenih skupin strok je močna internacionalizacijska težnja, ki se odraža v povečani uporabi, sprejemanju in prisvajanju prvin tujejezičnega izvora vključno z izrazito internacionalnostjo besedišča, ki jo ustvarja močna terminološka nasičenost besedila s prevlado mednarodne terminologije nad češko terminologijo. V teh karakteristikah se korpus kaže z očitno unitarnostjo, in sicer zajema vse področna območja. Zahtevnost za bralce je v deležu zastopanja tujega besedišča v posameznih skupinah strok primerljiva. Izbrana besedila korpusa se razlikujejo po meri variabilnosti zastopanih besed tujega izvora. Na spreminjajočo se frekvenco tujega besedišča v posameznih delih besedil verjetno najbolj vpliva tema konkretnih poglavij. Ekscerpcije zastopane terminologije, interdisciplinarne terminologije in slogovno zaznamovanih sredstev so potrdile pričakovano nasprotje med t. i. humanističnimi in naravoslovnimi strokami. V družbenih in humanističnih

strokah je bila dokazana nižja nasičenost besedila s termini in pomensko višji delež šibko terminologiziranega besedišča. Monografije teh strok so v primerjavi z drugimi besedili veliko dostopnejše tudi (v dani stroki) manj poučenemu bralcu.

Sodobni češki teoretični strokovni diskurz posreduje strokovno vsebino varčno, stisnjeno, formalizirano in izolirano. Kvantitativne karakteristike so potrdile splošno veljavno značilnost skladenjske zgradbe strokovnega diskurza, ki teži k ekonomičnosti izražanja. Tradicionalne predstave o skladenjski zapletenosti strokovnega izražanja z dolgimi stavki in večstavčnimi povedmi kot posledice vsebinske zapletenosti besedila izvedene analize v sodobnem teoretičnem strokovnem diskurzu niso dokazale. Sodobna češko pisana teoretična strokovna komunikacija se izogiba zahtevnih stavčnih razmerij ali kompliciranih večstavčnih povedi, v izražanju daje prednost jasni in pregledni skladenjski zgradbi. Strokovne informacije so osredotočene v daljše stavke enostavnih in krajših večstavčnih povedi, prednost ima ne preveč razvito, varčno, pogosto tudi formalizirano izražanje. Stilizacija strokovnih besedil v daljše enostavne povedi in krajše večstavčne povedi opredeljuje vse spremljane skupine strok, odraža pa se v varčnosti, stisnjenosti in celotni prevladujoči težnji k ekonomičnosti izražanja kot posledici primarnega prizadevanja za čim bolj razumljivo izražanje.

Strokovni diskurz opredeljuje oslabilen položaj glagola, v sodobni češki teoretični strokovni komunikaciji se kaže z nizko frekvenco povedka, s povečanim deležem povedkovih določil in nepolnopomenskih glagolov. Skupine strok povezuje prevlada samostalniškega povedkovega določila nad pridevniškim povedkovim določilom, pri samostalniškem povedkovem določilu pa tudi prevlada samostalnika v imenovalniku nad samostalnikom v orodniku. Ta prevlada je najbolj izrazita v matematičnih in medicinskih vedah. Samostalnik v imenovalniku pri samostalniškem povedkovem določilu krepi kategorialnost strokovnega izražanja, orodnik v zastopanih funkcijah v strokovna besedila vnaša karakteristike omejene veljavnosti, izražene s povedkovim določilom, ki strokovno sporočilo delajo bolj relativno. Glagolski povedek v vseh besedilih zaznamuje omejena variabilnost s težnjo k stereotipnosti. Za sodobno češko strokovno izražanje je značilna nizka frekvenca naklonskih glagolov. Monografije so le rahlo modalizirane (*modalizované*), zanje pa je značilen kategoričen način predstavitve strokovne vsebine. Z nizko stopnjo naklonskosti se ujema tudi pretežen način formulacije teoretične strokovne vsebine, kjer je izrazita prevlada t. i. avtorske množine ali kombinacije z majestetično množino nad neosebno izražanjem, ki vsebuje pasivne konstrukcije.

EksPLICITNO formulirana vprašanja so v teoretično strokovnem izražanju le redka in kot slogovno ali retorično sredstvo so bolj sredstvo poljudnoznanstvenega sloga. Kljub svoji nizki frekvenci so vprašalni stavki v sodobnem češkem pisnem strokovnem izražanju redno zastopano sredstvo. Najpogosteje gre za odločevalna in dopolnjevalna vprašanja. V skupini strok o neživi naravi, v medicinskih in bioloških strokah ter poljedelskih in biološko-okoljskih strokah so najbolj pogosta retorična vprašanja. Vprašanja glede na obliko pa tudi komunikacijska funkcija

avtorju strokovnega diskurza služijo kot slogovno sredstvo, ki mu predvsem pomaga formulirati strokovno vsebino. Prisotnost vprašalnih povedi strokovno izražanje popestri, z interaktivnostjo ga dela bralcu bolj sprejemljivo. Vprašanja strokovnemu diskurzu odvzemajo neko predvideno togost s tem, da izražajo okrepljeno osebno zavzemanje avtorja. Obenem služijo tudi kot pomembno sredstvo izražanja različne stopnje gotovosti o sporočani strokovni vsebini. Z vprašanji in vprašalnimi povedmi avtorji sodobnega strokovnega diskurza dokazljivo popestrijo čustveno nevtralnost in togost strokovne razlage, krepijo interaktivnost besedila oziroma aktivirajo naslovnika strokovnega sporočanja.

Monografije vseh izbranih strok vsebujejo tudi sredstva sporočanja modalnosti, sproščujoče argumentacije in višje interakcije z bralcem. Avtorji večine ekscerpiranih besedil aktivno uporabljajo retorična vprašanja, v tehničnih strokah vključno z matematiko tudi komunikacijsko apelativno funkcijo, v poljedelskih in biološko-okoljskih strokah pa tudi redka sredstva literarizacije besedila. V sodobnem češko pisnem strokovnem diskurzu se torej uveljavljajo izrazna sredstva iz poljudnoznanstvenega sloga, vendar le v zelo omejeni meri. Avtorji z njimi popestrijo čustveno nevtralnost in togost strokovne razlage, krepijo interaktivnost besedila oziroma aktivirajo naslovnika strokovnega sporočanja. Retorična vprašanja, pozivi, subjektivirane ocene oziroma tudi literarizacije besedila so zastopane redko, toda v vseh določenih skupinah strok. Uporaba le-teh ni v neposredni povezavi s konkretnim tematskim krogom diferenciranih skupin strok, ampak je podana bolj s preferencami konkretnega/ih avtorja/jev.

2 Analize izbranih karakteristik stavčne skladnje

Analize izbranih kvantitativnih karakteristik skladenjske zgradbe v korpusu sodobne češko pisane strokovne komunikacije niso potrdile izrazitih postopkov jezikovne diferenciacije med posameznimi skupinami strok. Pričakovana opozicija t. i. humanističnih in naravoslovnih ved se je pokazala v izbranih karakteristikah stavčne skladnje kot manj izrazita, opazneje se je pokazala v različnem razmerju enostavnih in večstavčnih povedi ter v večji zastopanosti priredij z višjim deležem prirednih veznikov. Strokovni diskurz je tu bolj toleranten do daljše, morebiti tudi bolj razvite stavčne strukture. V primerjavi z drugimi strokami je v družbenih in humanističnih strokah pomembneje zastopano verbalno dinamičnosemantično izražanje, pogosteje se pojavljajo znaki s prehodno veljavnostjo in aktualnostjo, strokovno sporočanje je bolj relativizirano. Izrazitejše neskladnosti so bile dokazane med skupino tehničnih strok z matematiko na eni strani in ostalimi strokami na drugi strani. Matematične stroke najbolj izrazito opredeljuje jednatost in stisnjenost izražanja, besedilo je tu jasno formalno strukturirano, z močno težnjo po osamosvajanju posameznih sporočil in po izoliranem izražanju posameznih dejstev. Monografije iz matematičnih strok najmočneje težijo k nominalnemu izražanju, pozicija glagola je tu najbolj oslABLJENA, besedilo je bolj statično, z omejeno variabilnostjo povedka, z najvišjim deležem enostavnih povedi, ki se z dimenzijo bližajo povprečni dolžini večstavčne povedi z izrazito prevlado podredja.

Sredstva subjektivizirane ocene, višja interakcija z bralcem, izvirnosti ali posebnosti avtorskega sloga so v besedišču in frazeologiji v različni meri zastopana v celotnem korpusu besedil. Za vse spremljane stroke razen družbenih in humanističnih ved so značilne naslednje značilnosti: (1) koncentracija glavnih vplivajnskih, pa tudi estetskih aktivnosti v uvodne oziroma zaključne dele besedil, (2) minimalistično zastopanje teh sredstev v lastnem besedilu in (3) dosledna označitev izraznih posodobitev v osnovnem besedilu grafično z narekovaji, izjemoma tudi z oklepaji.

Stilizacijo strokovnega izražanja pomagajo v različni meri popestriti sredstva za izražanje podobnosti. Podobnost se v sodobnem češkem strokovnem diskurzu izraža predvsem s primerjavo, s prispodobnim metaforičnim in tudi metonimičnim poimenovanjem. Izražanje podobnosti izrazito aktivira stilizacijo strokovnega besedila, poudarja nujnost, emocionalnost, izjemoma tudi njegovo estetičnost. Izven področja družbenih in humanističnih strok je zastopanje sredstev, ki izražajo podobnost, neizrazito in slogovno malo aktivno. Po meri metaforičnosti jezika, frekvenci prispodobnih sredstev, ki izražajo podobnost, kot tudi slogovno aktiviranje le-teh se zato od drugih skupin strok v okviru izbranega korpusa opazno razlikujejo družbene in humanistične stroke. Avtorji si pri stilizaciji strokovne vsebine na področju besednega zaklada dokazljivo prizadevajo tudi za prispodobnost izražanja. V ostalih strokah je mera metaforizacije jezika strokovnih besedil, ki izpolnjuje ne samo kognitivne cilje, ampak tudi ambicije vplivajnskega ali estetskega delovanja, bolj redka.

V družbenih in humanističnih, redko tudi v poljedelskih in biološko-okoljskih strokah, avtorji poleg nazornih primerjav uporabljajo tudi intenzifikacijske, ekspresivne, redkeje tudi aktualno ustvarjene primerjave. V ostalih strokah se nazorne primerjave, pri katerih bi bilo možno čutiti obogatitev nazorne funkcije z intenzifikacijsko, ekspresivno, oziroma estetsko funkcijo, ne pojavljajo. Poleg standardnih tipov primerjave so ekscerpcije v družbenih in humanističnih strokah dokazale tudi nestandardne tipe primerjav, predvsem primerjalni orodnik. Kot sredstvo aktiviranja strokovnega izražanja je v korpusu sodobne strokovne komunikacije redko zastopana metafora. Metafora v strokovnem diskurzu dinamizira besedilni kontekst in s svojo variabilnostjo izražanja stimulira dojetje naslovnika. Aktualno ustvarjene metafore se pojavijo pretežno v monografijah družbenih in humanističnih strok. Prispodobno poimenovanje je najpogosteje ustvarjeno z navadno metaforično konkretizacijo izraza. Najpogostejše so glagolske metafore, slogovno pa najbolj aktivne stavčno razvite metafore. Prispodobno izražanje ima v strokovnem besedilu obliko povezave, ki spremeni vršilca dejanja in opravljano dejavnost človeka in narave, oziroma metafore, ki povezujejo semantiko izrazov iz različnih komunikacijskih plasti. V našem korpusu sodobne češko pisane strokovne komunikacije je najpogostejši tip metafore poosebitev. Metonimija je kot sredstvo krepitev posebnosti stilizacije strokovne dikcije avtorja/ev neizrazito sredstvo; z redkimi izjemami na področjih družbenih in humanističnih ter poljedelskih in biološko-okoljskih strok se v spremljanih funkcijah v korpusu ne pojavlja. Ekscerpcije korpusa sodobne češke teoretično strokovne komunikacije so dokazale, da se v izražanju podobnosti kažejo

izrazite razlike med t. i. humanističnimi in naravoslovnimi strokami. Na frekvenco in slogovno aktiviranje prisposodnega izražanja podobnosti najbolj vplivajo preference konkretnega/ih avtorja/ev.

Čeprav v strokovni književnosti, ki se ukvarja s slogom, prevladuje trditev, da je v slogu teoretično strokovnih besedil izrazitejša uporaba frazeologije in idiomatike nestandardna, so izvedene ekscerprije korpusa strokovnih besedil pokazale, da jih uporabljajo avtorji monografij iz vseh spremljanih strok. V družbenih in humanističnih vedah so frazemi pogosto uporabljeno sredstvo, ekscerprije so tu dokazale obilo glagolskih frazemov, neglagolskih frazemov in stavčnih frazemov. Frazeologija in idiomatika opravljata funkcijo slogovnega aktiviranja in sta sredstvo višje avtorske izvirnosti, individualnosti in ustvarjalnosti strokovnega izražanja. Tudi v svoji ustaljenosti frazemi kršijo jasnost in konkretnost stilizacije strokovnega izražanja in jih sprejemniki strokovnega diskurza lahko zaznavajo kot značilne. Vendar so zunaj družbenih in humanističnih strok frazemi zastopani bolj izjemoma, so sredstvo natančnejše oziroma tudi bolj prefinjene avtorske argumentacije, ki poudarja njen govorniški značaj.

Med sredstva, s katerimi avtorji namerno izkrivljajo emocionalno nevtralnost sloga strokovnih besedil, spada tudi ujemalni prilastek. V sodobnem strokovnem diskurzu je prilastek sredstvo subjektivizirane avtorske ocene, opravlja intenco posrednega ali celo prisposodnega poimenovanja, najpogosteje s konfrontacijo dveh komponent iz različnih komunikacijskih plasti; izraža tudi nedoločenoost, netočnost, relativne vrednote, vsebuje ekspresivni prizvok. Kot slogovno aktivno sredstvo, vsebujoče funkcijske prvine, ki slabijo osnovne značilnosti strokovnega sloga, ga pogosto uporabljajo avtorji družbenih in humanističnih ved, izjemoma je zastopan tudi v ostalih strokah. Ustaljenost nekaterih pogosto uporabljenih zvez prilastka s podstavnimi samostalniki slabi pojmovnost strokovnega izražanja in predvsem v monografijah družbenih in humanističnih strok postaja tudi stereotipna prvina frazemskega in modnega izražanja. Frazemskost se kaže v obilni uporabi izrazov brez jasne vsebinske funkcije, tj. v vdiranju klišejev, fraz, floskul in modnih izrazov iz različnih komunikacijskih plasti v strokovno dikcijo avtorja/ev. Posamezne skupine strok se razlikujejo po frekvenci jezikovnih sredstev, ki označujejo različno mero negotovosti in relativnost veljavnosti sporočane vsebine. Intenzifikacijski prilastek, vrednotenjski in merski pridevniki oziroma prislovi v sodoben češko pisan strokovni diskurz vnašajo avtorsko subjektivizirano oceno, ki jo izjemoma spremljajo tudi čustvene prvine, s čimer prispevajo k izkrivljanju nevtralnosti strokovnega izražanja. Kljub nizkemu zastopanju so dokaz bolj osebnega odnosa avtorja do stilizacije strokovnega sporočila. Najpogosteje se uporabljajo v družbenih in humanističnih strokah, izrazitejše zastopanje je bilo dokazano tudi v eni monografiji iz tehničnih strok.

Jezikovno posodobitev in aktiviranje sloga sodobne češke strokovne komunikacije v besedilu najpogosteje grafično nakazujejo narekovaji. Avtor/ji strokovnega besedila z njimi nakazuje/jo slogovni znak ali splošno odstopanje od slogovnih

standardov. Formalna izpostavitvev sredstva iz besedila predstavlja pomembno orodje dialoga med avtorjem in naslovnikom strokovnega diskurza. Najpogostejše gre za poenostavljajočo terminologijo, (ne)eksaktna sporočila, komplementarnost, nestanovitnost ali neustaljenost terminologije predmetne stroke. Avtorji z narekovaji izpostavljajo poleg sredstev, ki so v nasprotju z lastnostmi sloga strokovnih besedil, kot so profesionalizmi, sredstva z veljavnostjo »naj povem«, nedoločljive, večpomenske ali nedoločne izraze (v družbenih in humanističnih vedah so neposredno v osnovnem besedilu), hkrati izrazna sredstva, ki izražajo subjektivnost in ekspresivnost, izjemoma tudi prispodobna poimenovanja. V družbenih in humanističnih strokah se z narekovaji grafično nakazuje tudi avtorska distanca do vsebine besedila, hiperbola oziroma tudi ironija. Slogovna aktivnost izraznih sredstev v narekovajih v takšnih primerih temelji predvsem na njihovi posodobljeni kontekstni slogovni vrednosti. Izrazne posodobitve raznolikih jezikovnih sredstev, postavljenih v narekovaje, predstavljajo najizrazitejši način aktiviranja nevtralne predstavitve sodobnih čeških strokovnih besedil. Njihova frekvenca in slogovna aktivnost v vseh ekscerpiranih monografijah opredeljenih skupin strok potrjuje ambicije avtorja/ev bolj izvorno stilizirati dikcijo strokovnega izražanja. Grafično razlikovanje od osnovnega besedila je dokazilo trajajočega upoštevanja standardov sloga teoretične strokovne komunikacije s strani avtroja/ev.

3 Sklep

Analize izbranih sestavin izražanja v korpusu sodobne češko pisane strokovne komunikacije niso potrdile pomembnejših postopkov jezikovne diferenciacije med posameznimi skupinami strok. Monografije, ki predstavljajo zadevne stroke, so sicer v spremljanih aspektih izkazale odstopanja, vendar brez bistvenih razlik. Izrazitejše neskladnosti so bile ugotovljene med strokovnim področjem družbenih in humanističnih ved na eni strani ter ostalimi strokami na drugi strani, tj. v pričakovani opoziciji t. i. humanističnih in naravoslovnih ved; izbrane kvantitativne karakteristike stavčne skladnje so ugotovile odstopanja med tehničnimi strokami in ostalimi skupinami strok. Proklamirani postopki, ki vodijo v nedoločnost izražanja, poudarek procesualnosti, interakcije, individualizacije in metaforizacije strokovne komunikacije, torej težnja k t. i. anglosaškemu slogu, je bila potrjena le v monografijah iz družbenih in humanističnih strok, omejeno tudi poljedelskih in biološko-okoljskih strok. Družbene in humanistične stroke se od ostalih strok razlikujejo po splošno nižjem zastopanju terminologije, večjem deležu šibko terminologiziranega besedišča, povečani pogostosti in slogovni aktivnosti sredstev, ki krepijo izvornost in posebnost avtorske dikcije. Monografije iz teh strok aktivno koristijo sinonimnost, variabilnost terminologije, prispodobno frazeologijo in sredstva za izražanje podobnosti. Primarno kognitivno funkcijo strokovnega izražanja, ki omogoča popolnejšo razumevanje sporočane problematike, v družbenih in humanističnih strokah dopolnjuje tudi skrb za kultiviran jezik, višje in predvsem izvirnejše stilizacijske ambicije strokovnega izražanja. Strokovni diskurz je zato bolj poseben in čustven kot v monografijah ostalih opredeljenih strok. Družbene in humanistične vede se od ostalih skupin strok

razlikujejo tako po večji usmeritvi na stilizacijo izražanja strokovne vsebine, kot tudi po večji meri sprejetja s strani naslovnika. Na ostalih strokovnih področjih so sredstva aktiviranja sloga strokovnih besedil zastopana minimalno.

Premika jezika sodobne češke teoretično strokovne komunikacije od t. i. tevtonskega k t. i. anglosaškemu slogu, čeprav je splošno mnenje, da do takšne spremembe prihaja, analize nadomestnega namerno strukturiranega korpusa petih različnih skupin strok niso ugotovile. Aktualno uveljavljajoče se težnje k večji izvirnosti in individualnosti avtorskega sloga, o katerih govori strokovna literatura, so bile ugotovljene le v monografijah družbenih in humanističnih strok. Tradicionalne značilnosti strokovnega sloga, kot so objektivnost, pojmovnost, abstrakten in neoseben značaj – v skladnji varčnost, stisnjenost in težnja k ekonomičnosti izražanja – slogovna nevtralnost, povezana z minimalno ekspresivnostjo in prispodobnostjo, nevtralna knjižnost, ki vodi k terminologizaciji in vse bolj intenzivno k internacionalnosti, se v sodobnem teoretično strokovnem diskurzu uveljavljajo tudi v današnjem času.

Viri

- Chlupáč, Ivo, idr., 2011: *Geologická minulost České republiky*. 2. popravljena izdaja. Praga: Academia.
- Flajšhans, Martin, idr., 2013: *Genetika a šlechtění ryb*. 2. razširjena popravljena izdaja. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, fakulta rybářství a ochrany vod.
- Horníčková, Kateřina, in Šroněk, Michal (ur.), 2010: *Umění české reformace*. Praga: Academia.
- Kolejka, Jaromír, 2013: *Nauka o krajině: Geografický pohled a východiska*. Praga: Academia.
- Křížek, Michal, idr., 2009: *Kouzlo čísel: Od velkých objevů k aplikacím*. Praga: Academia.
- Marek, V. Michal, idr., 2011: *Uhlík v ekosystémech České republiky v měnícím se klimatu*. Praga: Academia.
- Pelant, Ivan, in Valenta, Jan, 2010: *Luminiscenční spektroskopie. II Nanostruktury, elektroluminiscence, stimulovaná emise*. Praga: Academia.
- Řezáčová, Daniela, idr., 2007: *Fyzika oblaků a srážek*. Praga: Academia.
- Sekanina, Lukáš, idr., 2009: *Evoluční hardware: Od automatického generování patentovatelných invencí k sebemodifikujícím se strojům*. Praga: Academia.
- Tesař, Vladimír, in Schück, Otto, 2006: *Klinická nefrologie*. Praga: Grada Publishing.
- Vodička, Karel, in Cabada, Ladislav, 2011: *Politický systém České republiky: Historie a současnost*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praga: Portál.
- Vrška, Tomáš, idr., 2012: *Dynamika vývoje pralesovitých rezervací v České republice*. Praga: Academia.

Literatura

- Bartůňková, Jana, in Zachová, Alena, 1995: Od textu k hypertextu. *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993: sborník z olomoucké konference 22.–27. 8. 1993*. Praga: Univerzita Karlova. 202–207.

- Clyne, Michael, 1987: Cultural differences in the organization of academic texts: English and German. *Journal of Pragmatics* 11. 211–247.
- Clyne, Michael, 1991: Zu kulturellen Unterschieden in der Produktion und Wahrnehmung englischer und deutscher wissenschaftlicher Texte. *Info Daf* 18. 376–383.
- Čermák, František, 2007: *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praga: Karolinum.
- Čermák, František, 2011: *Jazyk a jazykověda*. Praga: Karolinum.
- Čmejková, Světlá, 2013: Vědecký styl. Uličný, Oldřich, in Schneiderová, Soňa (ur.): *Studie k moderní mluvnici češtiny 2. Komunikační situace a styl*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 70–94.
- Čmejková, Světlá, Daneš, František, in Světlá, Jindra, 1999: *Jak napsat odborný text*. Praga: Leda.
- Daneš, František (ur.), 1997: Jazyk vědy. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praga: Academia. 68–83.
- Daneš, František, 2000: Jakou řečí mluví věda. Modalizace vědeckého diskurzu. *Slovo a slovesnost* 61/2. 81–92.
- Filipec, Josef, in Čermák, František, 1985: *Česká lexikologie*. Praga: Academia.
- Galtung, Johan, 1981: Structure, culture, and intellectual style: An essay comparing saxonic, teutonic, gallic and nipponic approaches. *Sociale Science Information*. 20. 6. 1981. 817–856.
- Grepl, Miroslav, in Karlík, Petr, 1998: *Skladba češtiny*. Praga: Votobia.
- Hoffmannová, Jana, 1990: Pohled na funkční spektrum metafory z perspektivy funkce gnozeologické. Stachová, Jiřina (ur.): *Úloha metafory ve vědeckém poznávání a vyjadřování*. Praga: Filosofický ústav ČSAV. 57–64.
- Krčmová, Marie, 2001: Odborný komunikát: slovník versus multimediální prezentace. Klincková, J. (ur.): *Jazyková komunikácia v 21. storočí*. Banská Bystrica: FHV a PF UMB. 35–49.
- Krčmová, Marie, 2008: Pojmovost jako konstituující faktor projevu. Funkční styl odborný. Čechová, Marie, Krčmová, Marie, in Minářová, Eva (ur.): *Současná stylistika*. Praga: Nakladatelství Lidové noviny. 208–229.